

morte vocantem et implorantem opem uxoris; Charissima conjux, adjuva me in his angustiis; cumque illa fletus diceret: Equi possum te juvare, charissime marite, in morbo incurabili? Vocavit filium primogenitum: Fili, adjuva, eripe me ex hisce angustiis; ego pro te nocte et die laboravi, et vitam sepe periculo exposui; cumque ille pariter gemens, diceret: Uliam, mi pater, te morte eripere possem! sed hoc vires meas excedit. Vocavit secundum, deinde tertium, ac cæteros ordine filios et filias, deinde famulos et ancillas, quemque sigillatim compellans, ac ejus implorans opem: cumque singuli dolentes idam responderent, dicerentque contra mortem non esse remedium, exclamavit ille: O vanas hominum curas! o quantum est in rebus inane! ecce ego tibi, o uxor, vobis, o filii et filiae, laboravi, sudavi, vires et vitam impendi, quin et animam forte oppignoravi: et ecce hæc est merces mea, ut in hac hora ultima implorans opem vestram, non inveniam. O quam satius fuisset si Deo servivissem! si amicos in terra et in cælis parasset, qui in hoc articulo mihi adessent! O si vivere liceret, quam saperem!

QUESTERUNT CIBUM. — Supple, et non invenerunt, q. d. Fame consumpti sunt.

30. VINA, DOMINE. — Id est, benigno vultu nos aspice, miserere nostri, fer opem afflicti. Est hic apostrophe crebra ad Deum, ut ostendat Jeremias, quo in ærumnis sit fugiendum, scilicet ad Deum.

VENTER MEUS. — Hebraice, viscera mea turbata sunt, dolore scilicet, gemitu, singultu, instar aque perturbate, vel ebullientis; hoc enim est Hebraicum חֲמָרָר *chamarar*.

SUBVERSUM EST COR MEUM. — Id est, veritè se cor meum intra me ad locum, et torquetur. «Subversum» ergo, id est, dolore perturbatum et obrutum, ideoque quasi exanimatum est. Alii explicant: *Cor meum veritè se ad penitentiam*. Sed prior sensus est genuinus.

QUONIAM AMARITUDINE (cordis, puta dolore) PLENA SUM. — Secundo, verti potest cum Pagino, Vatablo, Chaldeo: *Quia rebellando rebellavi, vel amaritudo amaritudo*, id est irritavi Dominum: sic Noster vertit, vers. 18. Tertio, optime, utrumque necedendo sic explices, q. d. Doleo non tam ob mala que patior, quam quia Deum irritavi et amarificavi. Ita a Castro.

FONS (id est in plateis) INTERFECIT (hebraice שָׁחַת *schachta*, si est orbis, scilicet filius me matrem Jerusalem) GLABRUS — Chaldeoorum.

ET DOMI MORS SIMILIS EST. — Quia ibi mei cives et filii moriuntur fame, Jerem. XIV, 18: ita Chaldaeus, Olympiodorus, Hugo et Vatablus; vel, ut alii, moriuntur domi terrore, quo mortem et gladium Chaldeoorum irumpentium in portas expectant. Sic tropologice peccator foris flagellis divinis, intus pavore damnationis concutitur, et magis concutitur in morte iurus ad iudicium.

Audi S. Bernardum (sive auctorem lib. *De Inferiori domo*, cap. xxxviii): «Undique, inquit, erunt tibi angustiae; hinc erunt accusantia peccata, inde terrens justitia; subitus patens horridum chaos inferni, desuper iratus iudex; intus urens conscientia, foris ardens mundus. Si iustus vix salvabitur, peccator sic deprehensus in quam partem se premet? Latere erit impossibile, apparere intolerabile.»

Paulo aliter S. Gregorius, III *Moral.* xxv: «Sepe, inquit, et foris flagellis atterimur, et intus carnali suggestionem fatigamur. Hinc est enim quod Jeremias deplorat dicens: Foris interficit gladius, et domi mors similis est. Foris enim gladius interficit, cum nos exterius feriens vindicta configit; sed domi mors similis est, quia et flagella quidem sustinet, et tamen intus conscientia a temptationis sordibus munda non est.» Quam hoc verum sit quilibet in se experitur, vel expertus est aliquando.

21. ADIERUNT. — Scilicet fidei mei amici et infideles, puta Aegyptii, de quibus vers. 49. Ita S. Thomas; item vicini Idumae et Ammonitae, ita Paschasius et Hugo, q. d. Quocumque me verto, desolatam et afflictam me invenio: si enim amicos adeo, illi subducunt se, nec me consolantur; si inimicos, illi gaudent et irident me.

QUONIAM TU FECISTI. — q. d. Quoniam ipsi vident te fecisse et immisisse in me hanc plagam: quos enim tu spernis et affligis, communiter homines spernunt et affligunt, idque iusto tuo iudicio et afflictorum merito.

ADDUXISTI (adduces post 70 annos desolationis, diem consolationis. — Hebraice, diem quem vocasti, id est quem nominasti, et ab aeterno designasti; quo scilicet convocabis contra Babylonem Cyrum, Persas et Medos, ut meo captivitate liberent: qui Chaldaeis hostibus meis erit dies destructionis, tuncque fient ipsi similes mei in vastitate et miseris. Ita Rabanus, Hugo, Dionysius, Lyranus.

Secundo, clarior et aptius ad preced., q. d. Vincis Aegyptiis et Idumaeis, quando mea vastatione lætantur, adduces, Domine, eundem Nabuchodonosorem, qui eos eodem modo vastabit: «et fient» id est ut fiant, «similes mei», uti predixit Jeremias cap. xxv, vers. 29. Hæc ergo erit dies ultionis hostibus, ut vertit Chaldaeus, nobis vero erit dies consolationis: «Letabitur enim iustus cum viderit vindictam: manus suas lavabit in sanguine peccatoris,» *Psal.* LVII, 11.

Nota, pro similes mei Theodoretus et Olympiodorus legunt, *hei mihi!* legerunt enim in Septuaginta, *hi mihi!* sed legendum est cum Bibliis Romanis, Complutensibus et Origene, *quasi mei*, id est similes mei, ut habent Hebraea et Latina.

22. INGERIATUR OMNIS MALUM. — Scilicet tam culpæ hostium meorum, quam pœne quæ ad me affligunt, mee miserie insultando, meque cum Chaldaeis vastando et diripiendo, q. d. Recordare, considera et animadvertite, Domine, eorum in me

malitiam et injurias, ut eos punias sicut me punivisti.

VINDIAM EOS SICUT VINDICASTI ME. — Vindemiam vocat ræmationem, qua post collectionem uvarum racemi pauci reliqui colliguntur, q. d. Pari modo residuos eorum (Idumæorum et Aegyptiorum) in captivitatem vel mortem deducas, uti meos residuos deduxisti. Vide dicta vers. 5 et 12.

Dices: Quomodo Jeremias hic hostibus male precatur; hoc enim est contra charitatem, et quæ species vindictæ.

Respondet, primo, Hugo hæc esse verba populi

captivi; in plebe autem multi sunt mali et vindicativi.

Secundo, Rabanus, Paschasius et Dionysius imprecationem hic pro predicatione accipiunt: «vindemia,» id est vindemiabis, «eos.»

Tertio, Origenes censet hæc esse verba Prophetæ, postulantis punitionem hostium, ut per eam ipsi respiciant, et a peccatis emendentur.

Quarto et optime dicemus hæc dici a Ierusalem et a Synagoga ex zelo justitiæ, iisque tantum peti ut justam vindictam exerceat Deus in hostes superbos, et infideles humiliet, ac pro meritis puniat.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Est hic secundum alphabetum carminis lugubris, quo rursus Jeremias plangit non tam regni Judaici, quam urbis Hierosolymæ et templi incendium et everstionem per Chaldaeos, præsertim vero reficit pristinum ejus splendorem et gloriam, quæ per excidium plane obscuratur, attritus et extinctus est. Ita Eusebius, Rupertus, Hugo, Lyranus (1).

1. Quomodo obtexit caligine in furore suo Dominus filiam Sion: project de celo in terram inclytam Israel, et non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui. 2. Præcipitavit Dominus, nec pepercit, omnia speciosa Jacob: destruxit in furore suo munitiones virginis Juda, et deiecit in terram: polluit regnum, et principes ejus. 3. Confregit in ira furoris sui omne cornu Israel: averit retrorsum dexteram suam a facie inimici: et succendit in Jacob quasi ignem flammæ devorantis in gyro. 4. Tetendit arcum suum quasi inimicus, firmavit dexteram suam quasi hostis: et occidit omne quod pulchrum erat visu in tabernaculo filiae Sion; effudit quasi ignem indignationem suam. 5. Factus est Dominus velut inimicus: præcipitavit Israel, præcipitavit omnia mœnia ejus: dissipavit munitiones ejus, et replevit in filia Juda humilitatum et humilitatem. 6. Et dissipavit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum: oblivioni tradidit Dominus in Sion festivitatem, et sabbatum; et in opprobrium, et in indignationem furoris sui, regem, et sacerdotem. 7. Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ: tradidit in manu inimici muros turrium ejus: vocem dederunt in domo Domini, sicut in die soleis. 8. Cogitavit Dominus dissipare murum filiae Sion: tetendit funiculum suum, et non averit manum suam a perditione: luxitque antemurale, et murus pariter dissipatus est. 9. Defixæ sunt in terra portæ ejus: perdidit et contrivit vectes ejus; regem ejus et principes ejus in gentibus: non est lex, et prophetæ ejus non invenerunt visionem a Domino. 10. Sederunt in terra, conticuerunt senes filiae Sion: consperserunt cinere capita sua, accincti sunt ciliciis, abjecerunt in terram capita sua virginis Jerusalem. 11. Defecerunt præ lacrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea: effusum est in terra jecur meum super contributione filiae populi mei, cum deficeret parvulus et lactens in plateis oppidi. 12. Matribus suis dixerunt: Ubi est triticum et vinum? cum deficerent quasi vulnerati in plateis civitatis: cum exhalarent animas suas in sinu matrum suarum.

(1) Prosequitur Propheta calamitatem ipsius urbis Hierosolymæ descriptionem, et rursus conqueritur, primo, de gravissimis malis universæ genti immisissis a Deo irato, et ipso armis contra eam veluti suscipiente, 1-5; secundo, de rebus sacris profanatis, abolitis, aut destructis, 6, 7; tertio, de urbis diruta, rege et propheta sublata, incolis

lactu, macere et inedia consumptis, 8-12; quarto, de regni excidio per pseudoprophetas promotum, per hostium irasionem exacerbato, per Dei decretum consummato, 13-17.

Secundo, cohortatur Propheta ad fletum et supplicium deprecationem ad Deum, 18, 19; et proponit formulas precum, 20-23.

13. Cui comparabo te? vel cui assimilabo te, filia Jerusalem? cui exequabo te, et consolabor te, virgo filia Sion? magna est enim velut mare conterritio tua: quis medebitur tui? 14. Propheta tui viderunt tibi falsa et stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad penitentiam provocarent: viderunt autem tibi assumptiones falsas, et ejectiones. 15. Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam: sibilaverunt, et moverunt caput suum super filiam Jerusalem: Hæcne est urbs, dicentes, perfecti decoris, gaudium universæ terræ? 16. Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui: sibilaverunt, et fremuerunt dentibus, et dixerunt: Devorabimus: en ista est dies, quam expectabamus: invenimus, vidimus. 17. Fecit Dominus quæ cogitavit, complevit sermonem suum, quem præceperat a diebus antiquis: destruxit, et non pepercit, et letificavit super te inimicum, et exaltavit cornu hostium tuorum. 18. Clamavit cor eorum ad Dominum super muros filiæ Sion: Deduc quasi torrentem lacrymas, per diem et noctem: et non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui. 19. Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum: effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini: leva ad eum manus tuas pro anima parvulorum tuorum, qui defecerunt in fame in capite omnium compitorum. 20. Vide, Domine, et considera quem vindemiaveris ita: ergone comedunt mulieres fructum suum, parvulus ad mensuram palmæ? si occidit in sanctuario Domini sacerdos et propheta? 21. Jacuerunt in terra foris puer et senex: virgines meæ, et juvenes mei ceciderunt in gladio: interfecisti in die furoris tui: percussisti, nec misertus es. 22. Vocasti quasi ad diem solemnem, qui terreret me de circuitu, et non fuit in die furoris Domini qui effugeret, et relinqueretur: quos educavi, et enutrivit, inimicus meus consumpsit eos.

4. QUOMODO OBTEXIT CALIGINE. — Quasi dicat: Quomodo tristis calamitate hac vastitate obtextit Deus pristinum illum decorem et splendorem Jerusalem: quomodo obscurata est illa magnificentia, illa majestas urbis sanctæ: R. Abraham et Kimchi vertunt: *Quomodo exaltavit filiam Sion usque ad nubes*: nam eam elevavit quasi in cœlum (ut sequitur), indeque in terram projecit. Hebraicum enim עָלוּ תַּיִב, ab עָלָה, id est nubes, deducitur, significatque nubifecare, id est nube tegere et obnubilare, ut vertunt Noster, Septuaginta et Chaldaeus. Sed R. Abraham nubifecare exponit usque ad nubes attollere. Simili modo queritur Seneca in *Octavia*:

Quid me, potens fortuna, fallaci mihi
Blasphata vuls, sorte contentum mea,
Alte exultis? gravius ut ruere emula
Receptus arce?

Sed prior sensus verior est et congruentior. De nubibus enim et celo sequitur. Est enim gradatio, *q. d.* Quomodo Deus meam gloriam tam magnificam obscuravit: nec tantum obscuravit, sed quasi stellam fulgidam et nubibus deiecit, inno et celo ipso precipitavit? Ita Sanchez et alii.

DE CŒLO. — Paschasius, de tutela et protectione sua. Melius Rabanus, Hugo, Lyranus et Thomas exponunt, *q. d.* De culmine regis dignitatis, et de sublimi gradu gloriæ depositus Jerusalem, et quasi in terram deiecit, ejusque superbas domos et templum solo æquavit. Est hyperbole: Jeremiaem, inquam, « inelytam Israel, » id est, quæ

Israels erat urbs inelyta, Israels gloria et decus ob Dei templum et cultum. Ita Septuaginta et Hebræa.

Sic tropologicè anima sancta, quæ erat civis Sanctorum, et domestica Dei, dum peccat, quasi et celo gratiæ, in terram peccatorum deicit se, cum brutis et serpentibus vivens, terram comedens, ejusque bonis se pasceat et oblectans. Est enim anima sancta quasi cœlum, in quo sol est intellectus vel zelus justitiæ, luna fides et continentia, astra reliquæ virtutes, quæ in adversis hujus sæculi emicant sicut stelle in nocte, inquit S. Bernardus serm. 27 in *Cant.* Sic de angelo peccante ait Christus: « Videbam Salaman quasi fulgur de celo cadentem; » et Isaias de rege Chaldaeorum, puta de superbo Balsasare, jam prostrato, cap. XIV, 12, ait: « Quomodo cecidisti de celo, Lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas gentes? qui dicebas in corde tuo: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedabo in monte Testamenti, in lateribus æquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimi. Verumtamen ad infernum detraheris in profundum lacus. » Et de rege Tyri ait Ezechiel cap. xxviii, 12 et sequent.: « Tu signaculum similitudinis, plenas sapientia, et perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti: omnis lapis pretiosus operimentum tuum. Tu Cherub extensus, et protegens, et posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti. Perfectus in viis tuis a die conditionis tue, donec inventa est iniquitas in te. Et eleva-

rum est cor tuum in decore tuo, in terram projecisti, » etc. Ecce hi sunt typi animæ et sublimi status gratiæ corruentis, et precipitantis se in statum peccati et damnationis.

NON EST RECORDATUS SCABELLI. — id est Hierosolymæ. Ita Rupertus et Rabanus. *Secundo*, templi, inquit Chaldaeus, Theodoretus, Olympiodorus, S. Thomas, Lyranus et passim alii. *Tertio* et propriissime, « scabelli, » id est arcæ testamenti: propitiatorium enim cum Cherubinis erat quasi sedes Dei, arcæ vero ei subjecta erat quasi scabellum ejusdem, ut dixi Ezodi xxv, 20. Sub arcæ metonymicè locum arcæ et totum templum accipit: aliqui enim arcæ ipsius memor fuit Deus, cum eam per Jeremiam e templo eduxit et abscondit, ne in Chaldaeorum manus incidere, lib. II *Machab.* II, 5.

Allegorice scabellum divinitatis est humanitas Christi et erix. Ita S. Augustinus et Cassiodorus lib. II *Psalm.* xxviii: « Adorate scabellum pedum ejus, » id est adorate arcam, allegorice exponunt, *q. d.* Adorate humanitatem Christi.

Tropologicè, anima quæ erat scabellum Dei, per peccatum fit scabellum diaboli. Tamberlanes rex Tartarus, cum prælio vicisset Bajazetem imperatorem Turcarum, eum captum cavea inclusit et circumdixit: ac quoties equum erat concensurus, eo quasi scabellum nitebatur: calcans enim dorsum bajazeti, humi strati, equum insondebat. Unde non ferens hanc ignominiam Bajazetes, caput ad caveam allidendo se occidit. Ita demon peccatorem a se victum facit sibi scabellum. Id visibiliter patet in sagis, quas quasi vilissima mancipia tractat, cœdit et flagellat.

2. PALLUIT VITAM (hebraice בִּלְלוּ *billu*, id est absorbit, deglutivit me) (1). NEC PEPERCIT. — *q. d.* Sine misericordia præcipitavit et absorbit me. Hebræi enim sepe verbum ponunt pro adverbio, ut non pepercit idem sit quod imparebiliter, irremissibiliter, immisericorditer. Ita Maldonatus.

POLLUIT REGNUM EJUS. — Septuaginta vertunt: *Polluit regem ejus*, id est in opprobrium dedit, indignè tractavit regem et principes, ut ait vers. 6. Nam Joakim per Chaldaeos jugulavit, et sepelivit sepultura asini; Joachin carceri inclusit; Sedeciam excecavit. Reges enim Hebræorum oleo ungebantur, et quasi Deo consecrabantur: unde David Saullem vocabat Christum Domini; nec ausus fuit in eum, licet hostem, manus injicere. *Secundo*, alii, « polluit, » id est pollutum esse ostendit. *Tertio* et genuine, « polluit, » hebraice

(1) « Metaphoræ ratio, quæ notio absorbendi, deglutendi transferatur ad excidendum, plerumque ducitur, quemadmodum in verbo בָּלַע *balac* ab *adlatate*, veluti feræ bestię, omnia absorbentis et devorantis. Suspicio tamen, si minus passim, at hoc loco pulcherrimum respectum esse ad terram voraginosam et absciscentem, quæ id quod superimpositum est, absorbet et deglutit; ut Deus hic dicitur tantquam per terræ voragine in orbem detrudisse lætas Jacobitarum mansiones. » (Pareau.)

לְלוּ *chillet*, id est profanavit, hoc est, Deus regnum, id est regem, principes et populum Juda, antea sibi addictum et quasi sacrum, jam quasi profanum, immundum et pollutum, extra quædam et templum projecit, et profanis gentilibus vastandum, spoliandum, jugulandum, servituti et carceri mancipandum tradidit. Sic dicitur *Psalm.* lxxviii, 1: « Deus, venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Jerusalem in ponorum custodiam. »

3. CONFREGIT (hebraice פָּרַד *gada*, id est concidit) V OMNE CORNU ISRAEL, — id est omnem gloriam et superbiam Israelis; ita Chaldaeus, Rupertus, Lyranus. *Secundo*, Paschasius, Rabanus et Vatablus, « omne cornu, » id est omne regnum, scilicet tam regnum Israelis, sive decem tribuum, quam Juda et Davidis. *Tertio*, Origenes, Olympiodorus, S. Thomas, Hugo, Theodoretus, « omne cornu, » id est omnes principes, qui eminebant, erantque quasi culmen et robur regni, uti cornu est et eminent in animali. *Quarto* et simplicissime, « omne cornu, » id est omne robur et fortitudinem, ademit Deus Israeli, ne possit hominibus resistere. Hebræi enim robur vocant *cornu*, eo quod tantis omne robur sit in cornibus. Est ergo iudeus et peccator *capra*, *asinus*, *asus*, id est *incornis*, *ingloriosus*, *sine Deo*. Judæi esse Scriptura colligit decem cornua, scilicet *primo*, opum et robur copię; *secundo*, protectionis et miraenarum; *tertio*, regni; *quarto*, ducum et sapientum; *quinto*, prophetiæ; *sexto*, legis; *septimo*, sacerdoti; *octavo*, tabernaculi, arcæ et propitiatorii; *nono*, muros, civium et militum; *decimo*, Messie, quæ patribus a Deo data, et ob posterorum scelera ab Israele in ejus excidio ablata esse tradunt. Unde hæc cornua explicans, subdit vers. 5: « Præcipitavit omnia membra ejus, dissipavit munitiones ejus; » et vers. 7: « Repulit Dominus altare suum; » et vers. 9: « Contrivit vates ejus, regem ejus et principes; non est lex et Propheta, » etc.

Andi Rabbino in *Midrás Tehellim*, id est in *Expositione Psalmorum*, ad illum vers. *Psalm.* lxxviii, 11: « Omnia cornua peccatorum confringam, et exaltabuntur cornua justi, » atque ex eis Galatinus, lib. IX, cap. xiv, decem hæc patrum cornua recensentem: « *Primum* cornu fuit Abraham, de quo dictum est *Isai.* v: Vineæ fuit dilectio meo in cornu filio olei. *Secundum* cornu Isaac, de quo scriptum est *Genes.* xxxi: Et ecce aries unus retentus in densitate per cornua sua. *Tertium* cornu Joseph, id est cornu regni, de quo dicitur *Deuter.* xxxiii: Cornua rhinocerotis cornua ejus. *Quartum* cornu Moysi, de quo dictum est *Exodi* xxxiv: ignorabat quod cornuta esset facies ejus. *Quintum* cornu prophetiæ, de quo dictum est *i Reg.* i: Et oravit Anna, et dixit: Exsultavit cor meum in Domino, et exaltatum est cornu meum. *Sextum* cornu legis, de quo dicitur *Hebraicis* in: Et duo cornua de materia ejus ei. *Septimum* cornu sacerdoti, de quo *Psalm.* cxi: Cornu ejus exaltabitur in gloria.

Octavum cornu Levitarum, de quo I Paralip. xxv : Omnes isti filii Heman Videntis regis in sermonibus Dei, ut exaltaret cornu. *Nomen* cornu Jerusalem, de quo Psalm. xxi : Et a cornibus unicornium exaudivisti me. *Decimum* cornu Messie, de quo I Reg. ii : Et dabit imperium regi suo, et sublimabit cornu Christi sui. Et sic dicit Psalm. cxxxi : Illic producam cornu David, paravi lucernam Christo meo. Quando autem peccavit Israel, ablata sunt ei cornua haec, et data gentibus saeculi, sicut dictum est Daniel. vii : Ecce bestia quarta terribilis, etc., et cornua decem habebat. Omni autem tempore quo cornua gentium saeculi sana fuerint, cornua Israel contracta erunt, sicut dictum est Thren. ii : Confregit in ira furoris omne cornu Israel. » Ita isti rabbinizant.

AVERTIT RETROSUM DEXTERAM SUAM (id est, Deus Israel subtraxit auxilium suum, retraxit ab eo auxiliarem manum), A FACIE INIMICI. — Id est coram inimicis, dum iam cum eis pugnandum esset. Ita Chaldaeus, Origenes, Olympiodorus, Theodoretus.

Alii, ut Olympiodorus et Lyranus, non male vertunt, *dexteram ejus*, scilicet populi, q. d. Deus subtraxit virtutum populo, ejusque vires debilitavit, dum veniendum esset ad manus cum Chaldaeis : itaque effecit ut succumberet, fugeret et caederetur ab eis.

Tertio, Maldonatus explicat, « avertit, » non Deus, sed Israel, « dexteram suam, » q. d. Israel, Deo deserente, fugit suos hostes, non est ausus cum his manum conserere. Apud Hebraeos enim esset crebra et laeta transitio ad una persona ad aliam. Prima expositio optime congruit nostrae versionis Latinae.

QUASI IGNEM FLAMMAE. — Qua succensa est Jerusalem, et templum : vel *flamman* vocat vastitatem, qua quasi flamma cito circumcreta omnia vastavit. Unde vers. seq. dicit : « Effudit quasi ignem indignationem suam. » Hinc Maldonatus, *ignem*, inquit, *id est hostem qui instat ignis omnia consumpsit*. Alludit ad Jerem. xxi, 14, ubi ait : « Succendam ignem in saltu ejus, et devorabit omnia in circuitu ejus. » Sicut enim rustici, ut agrum sylvestrem expurgent, in variis partibus ignem in frutices ejus injiciunt, ut ille proserpens arbusta omnia quaquaversum comburat, itaque agrum sibi, aratro et molentibus; vel omnes et viros et feminas humiliavit, id est afflixit. Hebraice est : *Replevit in filia Juda ignisum et impulsum*, id est calamitates, omni ex parte Iudaeos impellentes ad ruinam et luctum; unde Chaldaeus, Vatablus, Maldonatus et Pagninus vertunt : *Replevit in filia Juda luctum et luctum, vel luctum et luctum*.

6. DISSIPAVIT QUASI HORTUM TENSORIUM SUUM. — Pro *dissipavit* hebraice est *דחף יאחיוס*, id est rapuit, diripuit, abrupit : inde enim deductum nomen *דחף* *clamas*, significat vim, violentiam, rapinam, q. d. Deus a fundamentis diripuit tem-

plum, quod erat quasi tensorium et tabernaculum suum, sicut a fundamentis diruitur tensorium in horto cum inde transferetur. % enim *hortum* idem est quod *tabernaculum horti* : unde ex Hebraeo pro *hortum* verti potest *horti*, q. d. Sicut qui hortos custodiunt, postquam fructus collecti sunt, tugurium, sive casam in qua degebant, radicibus dirunt et avellunt, ita quis vel dissipant, vel comburant, vel alio transferunt : sic Deus diruit et combussit templum, ejusque sacerdotes et populum vel occidit, vel in Babilonem transtulit. Porro per *tensorium* Maldonatus accipit Jerusalem; alii passim accipiunt templum, idque aptius est; sequitur enim : « Oblivioni tradidit Dominus in Sion festivitatem et sabbatum. » Alii passim plane sic explicant, q. d. Dissipavit Deus tabernaculum suum, sicut dissipavit hortus fracta et disjecta sepe, ut omnium rapina pateat; aut dum ex horto fit ager arabilis, vel sylva. Hoc enim minatus fuit Iudaeis Isaias, cap. v, 3.

4. TENDIT ARGUM. — « Arcum, » id est vim suam ultricem, ait Origenes, qua quasi firma dextra et arcu jaculatus est Deus sagittas firmissimas, certissimas, et efficacissimas instar fulminum, id est clades maximas in Jerusalem, et Iudaeis.

FIRMAVIT DEXTERAM SUAM QUASI HOSTIS. — Ut enim directe quis, et magno impetu sagittam ex arcu jaculetur, necesse est ut arcum sinistra firmiter teneat, et dextera firmiter eo quo collinavit explodat, uti docet Vegetius, lib. I, cap. xv. Idem est in explosione nostrarum bombardarum. Hebraeus et Chaldaeus habent : *Stetit dextera ejus quasi hostis*, id est stetit Deus, Deique manus et auxilium a dextera Chaldaeorum, quasi hostis Iudaeorum. Dixit « quasi, » ait Origenes, quia Deus non punit tanquam inimicitias gerens, sed ex amore, ut prosit his qui patiuntur, ad his qui vident, et aliorum punitionem speculantes capiunt.

OCCIDIT (id est perdidit suis sagittis in his enim metaphoricè persistit) omnia pulchra edificia, ait Rupertus et S. Thomas, mollia et vasa; secundo et proprie, occidit omnes pulchros et florentes juvenes, virgines et sacerdotes. Ita Chaldaeus, Olympiodorus, Theodoretus et Hugo, idque in TABERNACULO FILIE SION, — id est in Jerusalem. Olympiodorus tamen et Lyranus nominae tabernaculi accipiunt templum.

EFFUDIT QUASI IGNEM INDIGNATIONEM SUAM, — perinde ac Aetna, Hecia similesque montes effundunt et vomunt ignes, et igneos torrentes, quibus circumcreta ad centum miliaria omnia in cineres vertunt.

3. REPLEVIT (Septuaginta, *milliplicavit*) IN FILIA JUDA HUMILIATIONEM ET HUMILIATIONEM, — q. d. Replevit Deus Jerusalem plurimis (geminatio enim Hebraea notat copiam, praesertim si masculino generi jungatur femininum, ut dixi Isai, m, 1) humilitatis, id est afflictis, viris et molentibus; vel omnes et viros et feminas humiliavit, id est afflixit. Hebraice est : *Replevit in filia Juda ignisum et impulsum*, id est calamitates, omni ex parte Iudaeos impellentes ad ruinam et luctum; unde Chaldaeus, Vatablus, Maldonatus et Pagninus vertunt : *Replevit in filia Juda luctum et luctum, vel luctum et luctum*.

6. DISSIPAVIT QUASI HORTUM TENSORIUM SUUM. — Pro *dissipavit* hebraice est *דחף יאחיוס*, id est rapuit, diripuit, abrupit : inde enim deductum nomen *דחף* *clamas*, significat vim, violentiam, rapinam, q. d. Deus a fundamentis diripuit tem-

plum, quod erat quasi tensorium et tabernaculum suum, sicut a fundamentis diruitur tensorium in horto cum inde transferetur. % enim *hortum* idem est quod *tabernaculum horti* : unde ex Hebraeo pro *hortum* verti potest *horti*, q. d. Sicut qui hortos custodiunt, postquam fructus collecti sunt, tugurium, sive casam in qua degebant, radicibus dirunt et avellunt, ita quis vel dissipant, vel comburant, vel alio transferunt : sic Deus diruit et combussit templum, ejusque sacerdotes et populum vel occidit, vel in Babilonem transtulit. Porro per *tensorium* Maldonatus accipit Jerusalem; alii passim accipiunt templum, idque aptius est; sequitur enim : « Oblivioni tradidit Dominus in Sion festivitatem et sabbatum. » Alii passim plane sic explicant, q. d. Dissipavit Deus tabernaculum suum, sicut dissipavit hortus fracta et disjecta sepe, ut omnium rapina pateat; aut dum ex horto fit ager arabilis, vel sylva. Hoc enim minatus fuit Iudaeis Isaias, cap. v, 3.

Nota templum vocari « tabernaculum, » tum quia eluduit ad tabernaculum Moysis, quod erat quasi templum mobile, et ambulans cum Hebraeis per desertum; tum quia ad tabernaculum conveniebant populus ad Dei cultum et preces, ut ibi ab omni malorum metu legeretur et protegeretur; tum denique quia templum erat quasi domus temporanea Dei habitans inter Iudaeos : tabernaculum enim ut facile figitur, ita et refigitur, dum disturbatur, vel alio transferatur. Tale fuit templum Iudaeum, in quo medio tempore, scilicet usque ad Christum, Deus habitavit : per Christum enim fundavit Ecclesiam, ad quam commigravit, in caeque fixit sibi thronum sempiternum, uti docet Isaias, cap. xxxiii, 20, et Angelus ad Peiparam, Luc. 1, 32.

Porro hic maxime vox *tabernaculum* innuit divinam protectionem, quasi Deus ex templo, vel tugurio, prospectaret totam urbem, eamque ac simul totam Iudaeam circumjacentem tutelaretur : sic enim custos horti ex suo tugurio prospiciet et tutatur totum hortum a furibus et foris.

Hac de causa I Paral. iv, templum hebraice vocatur *מזבז* *azar*, id est auxilium, tutela : eo quod Dominus e templo suis auxilium ferret.

Hinc secundo, Vatablus et Pagninus vertunt; q. d. Quam facile hortolanus transfert tugurium horti sui, tam facile Deus transtulit templum, id est templi ornamenta, Babilonem; unde editio Septuaginta Carthae sic habet : *Ecceit volare quasi vitem tabernaculum suum*.

Tertio, Vatablus rursus vertit : *Dissipavit tabernaculum suum simile paradiso, q. d. Deus templum suum, licet amoenissimum et pulcherrimum instar paradisi, diruit*.

Quarto, R. Abraham vertit : *Nudavit et discooperit tabernaculum suum*. Unde et editio Septuaginta committere sic habet : *Dissipavit in Sion et in ierusalem, id est extulit vel expandit tabernaculum*

suam quasi vineam, ut scilicet plebs et sacerdotes, qui sunt quasi vinea Dei, ejus protectione, templo et arce nudati, hostium gradus exponantur.

OLIVIONI (id est in oblivionem) traditor, — q. d. Fecit Deus ut nulla amplius mentio dierum festorum fieret, eo quod non essent qui eos celebrare possent. *Id est dixit cap. 1, 4 : « Vite Sion lugent, eo quod non sint qui veniant ad sollemnitatem. »* Rursum festa Iudaeia Deus oblivioni tradidit, quia quasi non curans, nec estimans ea, permisit illa aboleri, illisque silentium diturnum, et quasi justitium indidit.

IN OPPROBRIUM REGEM ET SACERDOTES. — Repete verbum *tradidit*, q. d. Tradidit Deus Seduciam regem in opprobrium, quia cum exereavit in Reblatha, id est Antiochie, Sariam vero pontificem occidit, IV Reg. xxv. Ita Chaldaeus, Rupertus, Maldonatus et Castrius. Unde hebraice est : *Et obicit in indignatione ira sua regem et sacerdotem*, ac consequenter regnum ipsud et sacerdotium; hoc enim a pontifice, illum a rege, quae a capite pendet et sustinetur. Ita Sanchez et alii. Unde sequitur : « Repulit altare suum, » etc. (1).

7. MALEDIXIT SANCTIFICATIONI SUAE. — Hoc est, Deus passus est everti sanctuarium suum, perinde ac si illud odisset, execeraretur, eique omne malum imprecaretur; item perinde ac si maledictum, non benedictum et consecratum esset. Rursum maledictio omnem cladis et malorum congeriem, sicuti benedictio omnium honorum et desiderabilium cumulum significat.

Pro *maledixit* hebraice est *רמי מוטים*, id est repulit, aspernatus, execeratus est; Chaldaeus, *contempsit*; Septuaginta, *vi excessit*; sed ipsi pro *maledixit* legerunt *רמי מוטים*, id est excessit. Porro *sanctificationem* vocat sanctuarium, id est templum suum. Ita Chaldaeus, Vatablus, Pagninus. Secundo, Paschasius, Rabanus, S. Thomas per *sanctificationem* intelligunt sacrificia, quibus populus sanctificabatur. Tertio, Hugo intelligit plebem a Deo electam et sibi sanctificatam. Sic enim dicitur Psalm. cxiii, 2 : « Facta est Iudaea sanctificatio ejus, Israel potestas (imperium, regnum) ejus. »

TRADIDIT IN MANUS INIMICI (Nabuchodonosoris) REBUS TURRIUM (Hebraeus et Chaldaeus, *palatiorum*; Symmachus, *basilicarum*) EJUS, — scilicet urbis, aiunt Origenes, Rabanus, Hugo : vel potius templi, de quo praecessit. Ita Olympiodorus, S. Thomas et Lyranus.

Porro muros turrium, id est muros turritis,

(1) J. D. Michaelis in notis ad versionem Teutonicam nomen alium hic intelligi posse dicit, nisi prius regem Iosiam, cum tempore destructa sub Sedecia Hierosolyma, regi sacerdotibusque praecipue iratus esset Deus. Verum recte monet Parea, non apparere quantum vis hinc observationi inest, cum de regis sacerdotumque dignitate externa tantum agatur. « Scilicet comparatur Deus hosti qui omnia perdit, neque templi urbisque splendorem curat, neque sacrorum majestatem respicit, neque personae regis sacerdotumque ullam rationem habet. » (Rosenmuller.)

vel turribus munitis et ornatis. In iis enim fuisse turres docent Vilalpando, tom. II, lib. II, cap. XX, Adrichomius, Josephus et alii.

Tropologie, Deus auferit ab anima peccante muros, id est gratias gratis datas, et munitiones, id est gratias gratum facientes, puta fidem, spem, charitatem, inquit S. Gregorius, lib. XI *Moral.* XI.

VOCEM DEDERUNT, — scilicet hostes Chaldaei, in templi combustione et depredatione, et io pœana, io triumpho canentes. Ita Chaldaeus, Origenes, Theodoretus, Olympiodorus et alii omnes præter Rupertum, qui de Judæis hæc accipit, *q. d.* Judæi nunquam altius in gaudio solemnitatum suarum cecinerunt, quam tunc in angustia et dolore suo vociferando clamaverunt.

Moraliter, discite hic optimos urbium muros et turres esse religionem, frustra que moris cingit, nisi et religio ac justitia cingatur; unde de Romanis ait Cicero, lib. III *De Natura Deorum*: « Diligenter urbem religione quam ipsis mœnibus cingitis. » « Nisi enim Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam, » *Psalm.* CXXVI, 2.

Quare vere ait Lactantius, lib. III *De Ira*, cap. XII: « Religio et timor Dei solus est qui custodit hominum inter se societatem; » quia, ut inquit Livius, lib. V: « Omnia prospera eveniunt colentibus Deum, adversa spernentibus. » Hinc factum, ut Romæ ab ejus conditore Romulo cum primis urbis fundamentis religio, etsi vana, stabilita sit, et templa « Jovi Statori, et Feretrio dedicata; et sacra diis aliis, Albano ritu, Græco Herculi facta, » ut ait Livius lib. I. Scribit Plinius, lib. *De Viris Illust.* cap. II, Numam Pompilius secundum Romanorum regem, terum populum religionis institutione et utilibus legibus domnisse, suamque regnum ita formasse, ut pendente ejus regno nemo illi bellum moverit. Cyrus filium Cambyssem admonebat, ut nihil publicum vel privatum ageret, nisi prius ad Deum confugeret, et nisi prius ejus voluntatem agnosceret, cum mundus, inquit, erroribus sit plenus. Deus vero ut qui semper fuit, præterita, presentia et futura agnoscit; et invocatus preces exaudit eorum qui religionem et pietatem colunt, et multis signis eis quid agere debeant ostendit. Testis est Xenophon, lib. VIII *Cyropæd.*

Agessilas Lacedæmonum dux adeo religioni addictus fuit, ut delubra etiam in hostico agro sita veneraretur, abisque vim militum prohiberet. « Existimabat quippe divina auxilia non minus in hostili, quam amico si solo imploranda esse, » ait idem Xenophon in *Laud. Agessila.*

Vis fidelium exempla? David moriturus ait ad Salomonem filium: « Proficere poteris, si custodieris mandata et judicia, que præcepit Dominus Moysi, » 1 *Paralip.* XXI, 43. Hic igitur parentis præcepto obediturus, a Deo sapientiam precatur, Deo templum magnificentum extruxit, religionem amplificavit, viginti quatuor millia Levitarum

constituit: tumque supra omnes reges opibus et gloria floruit. At vero postquam per uxores idololatrias ad idola deductus ea venerari coepit, Dominus dixit: « Quia habuisti hoc apud te, et non custodisti pactum meum, et præcepta mea que mandavi tibi, dirumpens scindam regnum tuum, et dabo illud servo tuo, » III *Reg.* XI, 41. Audi de Josaphat Scripturam, II *Paral.* XVII, 3: « Fuit, ait, Dominus cum Josaphat, quia ambulavit in viis David patris sui primis; et non speravit in Baalim, sed in Deo patris sui, et perrexit in præceptis illius, etc., confirmavitque hominum regnum in manu ejus, et dedit omnis Juda munera Josaphat; factæque sunt ei infinitæ divitiæ, et gloria multa. » Quocirca recte et salubriter Justinianum Imperatorem Agapetus Diaconus monet: « Sceptum imperii cum a Deo susceperis, cogitato quibusnam modis placebis ei qui id tibi dedit; cumque omnibus hominibus ab eo sis prelatas, præ omnibus eum honorare festina. » Ita ipse in *Paralip.* et *Justin.*, quam refert Baronius tom. VII. Ita ex cultu divino gloriosi et felices evaserunt Constantinus et Carolus cognomento Magni, et hujus avus Carolus Martellus, Alfonso II, Castelle rex, Rudolphus ex Comite Habsburgensi Imperator, qui sue familie Austriacæ Imperium in hanc usque diem consignavit. Hoc est quod Dominus ait ad Heli, I *Reg.* II, 30: « Quicumque glorificaverit me, glorificabo eum; qui autem contemnat me, erunt ignobiles. » Idem sensit Ethicus C. Marcus apud Livium, lib. XLIV, dicens: « Favere pietati fideique deos, per que populus Romanus ad tantum fastigium pervenit. »

VOCEM DEDERUNT (inimici, ut precessit, puta Chaldaei) IN DOMO DOMINI, Sicut in die solenni, — *q. d.* Sicut olim templum perstrebat festivo musicorum, organorum, psalteriorum modulatione et cantu; ita in ejus exiitio perstrepuit celestium Chaldaeorum exultantium, eorumque tympanis et tubis clangentibus; perinde ut et templi pavimentum antea victimarum, nunc sacerdotum sanguine inundat.

8. COGITAVIT, — *q. d.* Non casu, non subito, non temere, sed maturo et destinato decreto Deus destruxit Jerusalem.

TENDIT FUNICULUM. — Funiculus olim metiebatur agros et hereditates: hinc metaphorice *Psalm.* XV, 6, *Psalm.* LXXVII, 33, et alibi in Scriptura funiculus significat hereditatem aut sortem cuique debitam. Hic ergo significat penam, et plenam vastitatem peccatis Jerusalem debitam et commensuralem. Ita Theodoretus, Olympiodorus, Rabanus, Rupertus et S. Thomas. Unde Rupertus per hunc funiculum accipit 70 annos captivitatis; hæc enim est longitudo hujus funiculi. Rabanus vere et Isidorus, « funiculum, » inquit, quia hostes urbem Hierosolymam quasi funiculo dividerunt, et inter se distribuerunt.

Secundo et melius, funiculus, vel, ut hebraice est, *קף kaf*, id est regula, hic intelligitur ille, qui

chitectis æqua rectitudine extenditur, et li-
ur pondere plumbeo, ut ad perpendicularum
construant domos, vel eas destruant et complanant: ne quid inæ quale, curvum, eminens, de-
pressum, hians vel impolitum relinquatur. Hæc
enim regula, quasi amissi et norma indagant,
quid curvum sit, et apte commensum, ut relinqua-
tur; quid curvum in disproportionatum, ut deji-
ciatur; idque tam in designatione et delineatione,
quam in ipsa executione et actuali destructione
eorundem. Solent enim architecti, qui aliquid
designant ædificare vel destruere, primo in ipsa
designatione funem extendere, ut ad justam pro-
portionem rectamque mensuram ædificent, aut
destruant; ac deinde ad eundem funem et men-
suram actu ædificant vel destrunt, ne a sua de-
signatione et idea aberrent, *q. d.* Cogitavit Deus,
et quasi fune extenso designavit justam Hierosoly-
mæ demolitionem, atque sicut designavit, ita et
reipsa perfecit, effectique ut Chaldaei eandem,
quasi ad justam hanc divinæ sententiæ regulam,
vastant et destruerent. Sicut ergo Jerusalem fuit
olim belle ad regulam constructa, ita et nunc ad
eandem plane destructa est, atque complanata
quasi ad filum a Chaldaeis, qui velut securi officio
etsi metu cum deliberatione et certa destinatione
id unum constanter agere videbantur. Ita Hugo.

Significat ergo hic funiculus primo, accuratum
Dei examen meritorum et demeritorum: inde justum
decretum et sententiam Dei de evertenda Jeru-
salem. Unde S. Bonaventura: « Per funiculum,
ait, justitie divine rectitudo intelligitur, secun-
dum merita illi populo infelicis retribuendis. » *Se-
cundo*, certam hujus sententiæ mensuram, quæ
mensura scelerum ejusdem responderet, ut eam-
dem mensuram qua mensa erat Deo et proximis,
remitteret ei, inquit S. Hieronymus. *Tertio*, ip-
sam sententiæ contra eam late executionem.
Quarto, Chaldaeos tam destinate, animose et stu-
diose hanc Dei sententiam executos esse, ac Je-
rusalem destruxisse, ac si fabri fuissent, qui non
aliud cogitant, quam de apte ædificando aut de-
struendo aliquo edificio. *Quinto*, Jerusalem ab iis
solo æquatam et complanatam esse. Similis phra-
sis est, II *Reg.* VII, 2, ubi dicitur de Davide: « Men-
sus est autem duos funiculos, unum ad occi-
dendum, et unum ad vivificandum, » *q. d.* Davide
plane humiliavit Moabitas et prostravit, ut eos
quasi in terram prostratos funiculo dimetri pos-
set; atque ex eis duas partes et sortes fecit, sed
cum mensura justitiæ, uti decebat æquum prin-
cipem, unam occidendorum, alteram servandorum.
Ita Angelomus, Beda et Cajetanus ibidem, cum
vult. *EIV Regum.* XXI, 43: « Et extendam,
ait, super Jerusalem funiculum Samariæ, et pon-
dam domus Achab, » id est pronuntiabo contra
Jerusalem eandem sententiam quam pronuntiavi
contra Samariam, et juxta eam illam destruam
et demoliar. Unde explicans subdit: « Et delebo

Jerusalem, sicut deleri solent tabule, » *q. d.* Fam
solo æquabo. Sic hisce annis vidimus funiculum
Dei extensum super Belgium nostrum, eoque ur-
bes vastatas, monasteria, templa et palatia plu-
rima rasa, et solo æquata esse.

ET NON AVERBIT MANUM SUAM. — Id est postquam
coepit Hierosolymam destruere et demoliri, non
cessavit, nec manum ab opere removit donec rem
perficeret.

LUXIT, — id est luctum excitavit. *Secundo*, ali-
qui putant pro *אבל abal*, id est luxit, legendum
esse *נבל nabal*, id est defluxit, corruit. *Tertio*
et optime, sicut metaphorice ridet præta dum flo-
rent: sic « luxit, » id est lugubris fuit, quia deso-
latus et eversus est, Hierosolymæ « murus et an-
temurale. » Solent enim ante muros facere vallum
aut aggerem, ut hostem longius a muris areant,
isque dicitur antemurale. Addit Sanchez in vehe-
menti clade et luctu, principum presentim, mu-
ros subinde fuisse eversos. Ita enim Hephæstionis
mortem luxit Alexander Magnus, teste Plutarcho
in *Pelopida*: « Alexander, inquit, cum obisset
Hephæstionem, non solum equos totidem, verum
etiam pinnas et propugnacula a mœnibus eripuit;
ut etiam civitates lacrymari viderentur. » Addit
Elianus, lib. VII, ipsa quoque membra Ecbatanæ
fuisse eversa.

Symbolice Hugo: Murus, inquit, Hierosolymæ
et ejusvis animæ est custodia angelorum; ante-
murale est custodia hominum, v. g. prælatorum
et pastorum.

Allegorice, Christus, sublatus a Synagoga Ju-
dæorum, translatus et factus est Ecclesie murus
et antemurale, id est omne presidium et firma-
mentum ejusdem. Hic « luxit, » quando flevit su-
per Jerusalem; corruit, cum crucifixus est.

9. DEFIXÆ SUNT IN TERRA PORTÆ EJUS. — Portas
et vœtes intellige urbis et templi, in quo erat arca
Ita Chaldaeus, Origenes, Theodoretus, Hugo, Ly-
ranus, Dionysius. Hæc ergo portæ et vœtes, « in
terra defixæ sunt; » quia murorum cum portis
ruentium lapsu et rudicibus ita obruta sunt, ut
vix quidquam earum appareret (1). Fabulantur
Rabbini portas Jerusalem in ejus exiitio, ne ab
hoste evertentur, a terra fuisse absorptas; idque
quia erant a Davide fabricatæ, et quia per eas
transivit arca, ac ea veniente canentibus Levitis:
« Elevamini, portæ, » *Psalm.* XXIV, sponte se re-
sarunt.

Secundo, Paschasius, Rabanus, Rupertus, S. Tho-
mas et a Castro per portas intelligunt principes
et iudices qui sedebant in portis, *Deuter.* XVI, 18.
Iidem, inquit, dicuntur vœtes, quia continent
populum, et arcant hostes. Hi defixi sunt in terra,
quia abducti detinentur in Babylone, terra gentili
et hostili, ibique obscuri et clausi carcere, vivi
quasi sepulti sunt. Unde explicans subdit: Perdi-

(1) Vel cum C. B. Michaelis hoc ita intelligi notest,
quod portæ dirute in subjectas fossas desiderant.

dit « regnum et principes ejus. » Prior sensus uti simplicior, ita magis literalis; posterior magis symbolicus videtur.

NON EST LEX, — quia omnia volumina legis cum templo sunt combusta; qua de causa Esdras, post captivitatem ea ex memoria, vel ex inspiratione divina reparare et restituere debuit. Ita Paschasius, Hugo, Dionysius, Lyranus. Verum hoc incertum, imo parum probabile est. Bibitorum enim exemplaria non erant in solo templo, sed Judaei ea domi habebant et legebant. Erant ergo illa sparsa per Judaeam.

Secundo, sensus esse potest, q. d. Jam non est observantia legis, quia ante captivitatem eam violaverunt Judaei. Ita Theodoretus, Rabanus, Vatablus et Sanchez; post eam etiam volentes, non possunt ipsi juxta legem in templo, utpote combusto, peragere divinum officium, itaque eam observare. Ita Theodoretus, Chaldaeus, Vatablus. Rursum non potest jam lex legi in sabbatis, uti assolent, nec populus, utpote dispersus et abductus, ad eam audiendam congregari. Cessant ergo legis promulgatio, cognitio et observatio (1).

Tertio et simplicissimo, q. d. Jam nulla est forma civilis; hanc enim facit lex cum magistratibus: nam magistratus, qui legis sunt ostodes et vindices, sunt capti, et consequenter lex omnis jacet. Ita Rupertus et S. Thomas.

PROPHETA EJUS NON INVENIERUNT VISIONEM A DOMINO. — « Propheta, » id est pseudopropheta, aiunt Origenes, Theodoretus, Hugo, Lyranus, q. d. Ideo eversa est Jerusalem, quia legem Dei non observavit, nec ejus Prophetas audivit; sed a falsis seducta, Dei jussa contempsit. Ita Theodoretus, Rabanus, Vatablus et Sanchez. Secundo, melius Chaldaeus, Paschasius, Rupertus, S. Thomas, q. d. Veri Prophetae, ob peccata populi, a Deo irato responsa non accipiunt. Luget enim Jeremias defecisse, uti magistratus, reges, principes, ita et veros Prophetas; adeoque totum Judaeorum statum in miserabilem conditionem esse commutatum, tamque sacra quam profana esse subversa. Licet enim Jeremias subinde tunc temporis visionem acciperet a Domino, tamen is unus erat, populoque invisus, exosus, habitusque pseudopropheta. Adde, putabat Jeremias excisa jam urbe, quasi habito jam fine, se amplius non propheturum.

14. EFFUSUM EST IN TERRA JECUR MEUM. — « Jecur, » id est sanguis, cujus fons est hepar, q. d. Prae dolore et angustia sudo sanguinem (instar Christi Luc. xxii, 44) ita copiose ut pene sim exsanguis, aiunt Rupertus, Hugo, Dionysius. Secundo, q. d. Prostratis his filiis et civibus meis,

(1) Destructo templo, inquit Pareau, cessat cultus lege praescriptus, ut Ezech. vii, 26: *Lex perit a sacerdote.* Verum ut rectius notat Rosenmüller ex Ezechielis et hoc loco totum legum Mosaicarum corpus, tam quae res sacras, quam quae civiles spectant, intelligi patet, quae eversa urbe cessabant.

quosita amo, ab hostibus, simul « jecur meum, » id est amor meus, cujus sedes est hepar, in terram projectus est, q. d. Omnis affectus, omnis animus in me concidit et collapsus est. Tertio, alii explicant, q. d. « Jecur, » id est felleus, id est amarissimae lacrymae, indices stumi doloris, a me effusae sunt, ut jecur ponatur pro conspectu felle, quod in cava jecoris parte sedem habet. Ita a Castro. Quarto, « effusum est in terra jecur, » id est vita, voluptas, felicitas et gloria mea; haec enim in jecore vel consistunt, vel symbolice significantur. Unde Hebraeorum כבד *cabed*, id est jecur, voce et etymo quasi idem est cum כבוד *ca. bod*, id est gloria. Hinc veteres Elhnei, si in victimae extis deesset jecur, habebant hoc magna infelicitatis augurium. Unde Plinius, lib. XI, cap. xxxvii: « M. Marcello, inquit, circa mortem, cum periret ab Annibale, defuit in extis jecur. Defuit et C. Mario, cum immolaret Uticæ; item Cato principi calendis Januariis, quo anno interfectus est; et Claudio successori ejus, quo mense interemptus est veneno. » E contrario: « Augusto sacrificium Spolei primo potestatis suae die, sex victimarum jecura, replicata intrinsicus ab una libra reperta sunt, responsumque duplicatiorum intra annum imperium. » Huic expositioni favet versio Syriaca, quae sic habet: *Reversus est in terram honor meus (gloria mea) super contributionem filii populi mei.* Favet et Arabica quam cum citabo, *Quinta* *Optime* et optime ut sit hyperbole, q. d. « Cum defecerent, » scilicet praefame et siti, mei parvuli et lactentes emorientes; haec praecomiseratione afflicti sui, ut videret meum jecur et viscera ae interiora omnia effusura in terram. Nominaliter jecur praefam visceribus, quia jecur sedes est commiserationis et amoris. Sic saepe Psaltes queritur praefam dolore effusa esse viscera sua, uti et Job, cap. xvi, vers. 14. Huic expositioni favet Arabicus Antiochenus: *Convoluta sunt viscera ejus in ventre ipsius, et coagulatum est cor ejus, quinta honor ejus revolutus est super terram; et Arabicus Alexandrinus: Dolore affectum me visceribus meis pro multitudine fletus. Cecidit honor meus super terram praefam dolore super civitate populi mei.* Narrat Gregorius Nyssenus in *Elogio S. Basilii* fratris sui, ipsum Praefecto cuidam ariano munitum se jecur ejus de visceribus erepturum, subridendo respondisse: « Gratiam tibi hujus voluntatis et propositi nomine habeo. Etenim Laad medicoriter molestum est jecur visceribus incubentibus. Si ejus visceribus erepturum, ut minaris, re molesta affeget odiosus corporis liberaveris. »

Est hic illustre schema et effigies poenitentium, in quo externa species et squalor apposite cum interno dolore congruit, ejusque est index et testis. Primo: « Sederant, inquit, in terra; » secundo, « continebant; » tertio, « consepserunt cinere capita sua; » quarto, « accincti sunt cilicibus; » quinto, « abiecerunt in terram capita sua, » quae olim superbe in caelum exerant, ut misero-

ros, humiles et supplices se proficiantur; sexto, « defecerunt praefam lacrymis oculi mei; » septimo, « conturbata sunt viscera mea; » octavo, « effusum est in terra jecur meum super contributione filiae populi mei. » Audi penitentes effundentes jecur suum apud Climachum, gradu 3 *De Penitentia*: « Quosdam, inquit, vidi noctibus totis usque manibus stare pervigiles, pedesque immobiles tenere, cumque somno miserabiliter oppressi agitentur, vinum naturae inferre, nullamque sibi ipsis requiem indulgere; sed seipsos increpare, ignominiosaque et contumellis afficere atque excitare. Alios miserabiliter in caelum intuentes, et illic adjutorium cum gemitu et suspiriis ac vocibus invocantes. Alios in oratione existentes, ac reorum in morem vinetis post terga manibus, humi luridas facies inclinantes, indignosque se qui in caelum aspicerent, vociferantes. Nonnullos in pavimento strato cilicio et cinere sedentes. Alios jactiter pectora tundentes. Plurimi, ut in mortibus fieri solet, super animabus suis ululatum dirae vocis emittebant. Alii ex intimo corde rugiebant, atque intra os gemitus sonum cohibebant. Interdum vero cum se continere non possent, repente exclamabant; vidisses in illis astutians linguas instar canum ex ore procedentes. Ex his alii sub ardentissimo solis aestu seipsos cruciabant; alii contra acerrimo frigore se affligebant. Quidam medicum aquam degustantes ne omnino siti exarescerent, ita quiescebant; nonnulli cum panis exiguum quid accepissent, reliquum manu longius projiciebant, indignos se qui rationali cibo vescerentur, assurant, quippe qui irrationaliter egissent. Quem apud illos locum risus habere poterat? quem otiosus sermo?

12. MATRIBUS SUIS DIXERUNT: UBI EST TRITICUM ET VINUM? — « Dixerunt, » non lactentes, sed parvuli grandisculi; hi enim pane et vino, illi lacte vescuntur.

QUASI VULNERATI, — sicut vulnerati ex vulnere deficient, ita hi fame moriebantur, exanimabantur et exspirabant; fames enim telum est durius ferro in viscera adacto; quod non tantum matrum, sed et hostium viscera compungeret. Balthicus parvulus anihela voce posebat panem, et in ipsa postulatione deficiente halitu, animam exhalabat. Infans os ad ubera matris arida admovebat, et in eorum complexu liquente spiritu exspirabat; scilicet erat hic:

Lacry, ubique pavor, et plurima mortis imago.

EXHALARENT ANIMAS, — praefam inedia. Ita Chaldaeus, et alii passim. Aliter Vatablus; verit enim, cum effunderent animam suam, id est votum et desiderium suum.

IN SINU MATRUM, — petendo ab eis panem et alimentum. Simile est I Reg. i, 45, et cap. xviii, 4; Jerusalem enim a Chaldaeis fuit obsessa per biennium, unde fuit in ea ingens fames, ita ut multi

ea sint eneoli; adeoque matres comederint filios suos, uti patet vers. 20.

13. CUI COMPARABO TE. — Hebraice תדון כד *ma aisch*, quod testimonium afferam, id est quod exemplum calamitatis reperire poterim, quae similis sit tuae, ut te consolor (1)? solatium enim est misero habere socium in malis. Sed tua clades superat stragem Aegyptiorum sub Mose, *Exodi* xiv, Chananeorum sub Josue, cap. vii, Philistinorum sub Davide, Hebraeorum sub Heli; omnemque aliam haec in orbe visam, vel auditam. Ita Hebraei, Chaldaei et Septuaginta.

CUI EXAEQUABO TE? — Septuaginta vertunt: *Quis salvabit te?* per metathesin enim pro תשוא *osue*, legerunt תשוא *osca*, id est salvabo, a radice תשוא *iasca*, id est salvavit.

ET CONSOLABO TE, — ut consolere te, scilicet pro socium aliquem aut sociam, tibi in poena parem aut supparem.

MAGNA EST VELUT MARE. — Sicut nulla aquarum copia cum mari comparari potest, ita ut omnia flumina in mare influentia, illud non augeant quia sunt instar guttae: sic nullus dolor cum tuo dolore conferri potest, quia omnes aliorum clades ad tuam se habent, sicut gutta ad mare. Ita Lyranus. Rursum sicut mare tam vastum est, ut contineri vel includi non possit: ita dolor tuus tam magnus est, ut nullo consolationis obice cohiberi possit. Tertio, Chaldaeus et Vatablus exponunt, q. d. Tanta est afflictio tua, quantus est aestus maris; tot dolores, quot sunt procellae et fluctus quibus mare confringitur. Unde Syrus vertit: *Multiplicata est velut mare contritio tua; et Arabicus: Inebat contritio tua.* Quarto, contritio tua est « velut mare, » quia est amarissima, insanabilis, profundissima, maxima, et quasi abyssus malorum. Septuaginta vertunt: *Magnum est peccatum contributionis tuae;* legerunt enim כד *cos*, id est *calix*, pro כד *keiam*, id est *quasi mare*. Denique sicut mare, fluctus atollens et collidens, naves conterit et confringit, ac contractas absorbet: ita Deus contrivit et absorpsit republicam Judaeorum, fecitque ut paucas tantum tabulae, naufragii indices, enatent. Ita jam Judaei toto orbe dispersi, quid sunt aliud quam miserrandi hujus naufragii signa et tabulae; juxta illud *Isaia*, xxx, 17: « Dolere relinquantur quasi malus navis. » Rursum Rupertus: « Ut mare, inquit, quia quicumque accedit ad medendum » tuis malis et fluctibus, « persecutionum et mortis patitur naufragium. »

Nota: Tanti sunt maris fluctus et contritio, ut Cato doluerit se unquam navi visse quo pedibus

(1) Aliter C. B. Michaelis, juxta Hebraeorum: « *Qua conlatione arguere utar?* » q. d. Magnitudo mali tui videtur solatium a me exigere, quod et libentissime tibi impertirer; sed argumenta consolationis quaerenti nihil occurrir quod tamen quodammodo lenire possit dolorem. » Similiter Pareau: *Quomodo te oblecter, scilicet ut solatium admittas?*

pervenire poterat. Aristoteles *vivos nauticos* vocat *bis mortuos*, quod nunquam de vita sint securi, donec ad portum pervenerint. Cropilus Platonis discipulus, domus paternae fenestras mare spectantes clausit: rogatus cur? Equora, ait, respicere nolo, ne cupiat illa animus conscendere. Insipientem enim magis deest navigare quam sapientem; nam terram Deus hominibus, aerem avibus, aquam piscibus assignavit. Recte *Eccli.* cap. XLII, 26: « Qui navigant mare, enarrant pericula ejus. » Et *Psal.* cvi, 23: « Qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis. Ipsi viderunt opera Domini, et mirabilia ejus in profundo. » Hinc Seneca ait navigantes incedere inter vitæ mortisque vias: et Anacharsis, eos quatuor tantum digitis (quibus navis mari eminet) a morte distare, testis est Laertius. Quocirca *Psal.* LXXIII, 3: « Veni, ait, in altitudinem maris, » id est in culmen malorum.

Topologie, hæc omnia facile est adaptare animæ peccatrici, quæ ut mare fluctibus cogitationum, desideriorum, dolorum, anxietatum, timorum, omniumque passionum assidue jactatur et æstuat. Unde Hugo septem qualitates maris totidem vitis accommodat: Mirabiles scilicet maris elationes (*Psal.* xcii) superbiæ; salsedinem, quæ sitim affert, avaritiæ semper clamanti: Affer, affer; amaritudinem, invidiæ; fluctus, iracundiæ; spumas, luxuriæ; secundum illud *Juac.*: « Fluctus feri maris despumantes confusione suas; » altitudinem, hypocrisis et astutiæ humanæ, cujus cor profundum et inscrutabile; voragine, gula; turbationem et nigredinem, tristitiæ. Ita et *Deirio. adagio* 878.

Allegorice, multi hæc adaptant Christo ob peccata nostra, atrocissima in cruce patienti, et matris ei compatiendi; magna enim velut mare fuit contritio tua, o Christe et o Virgo, quæ vere poteris dicere cum Noemi: « Nolite me vocare Noemi (id est *pulchram*), sed vocate me Mara (id est *amaram*), quia amaritudine replevit me Omnipotens, » *Ruth* i, 20. Pariter vocate me Mara, non Maria.

CONTRITIO, — id est, pena et plaga qua contrita es; ita Interpretes: vel qua te contriverunt Chaldei. Aliter Rupertus, *g. d.* Casus et peccatum tuum superat Niniivarum peccatum, qui ad prædicationem Jonæ penituerunt, et Tyri et Sidonis quæ mari adjacent; quia si vidissent ea quæ te fecit Deus, in cinere et cilicio penitentiam egissent, *Luc.* x, 43. Verum « contritio » hic uti non significat virtutem contritionis et penitentiam, ita nec lapsus in peccatum; sed tantum afflictionem, dolorem et tristitiam. Hoc enim est hebræum *סבב* *sebbar*; inde tamen ad penitentiam assumptum: licet ordinari enim dolor de pena inducit homines ad dolorem de culpa, quæ fuit causa penitentiam: qui enim clare videt contritiones, illi est, penas quas innoxit culpa, facile incitatur ad contritionem et penitentiam de cul-

pa. Sicut ergo dolor et contritio de pena est instar maris: ita et contritio de culpa sit instar maris oportet. Nec enim omnes auge maris sufficerent ad lacrymas, quibus unum peccatum mortale condigne defendendum esset.

Merito ergo S. Ambrosius, lib. *Ad Virginem lapsam*, cap. viii, hæc ei penitentiam formam præscribit: « Imprimis, inquit, omnis cura hujus vite interimenda tibi est, et quasi mortuam te existimans, sicut es, quomodo possis reviviscere cogita. Deinde lugubris tibi accipienda est vestis, et mens ac membra singula digna castigatione punienda. Amputentur crines, qui per vanam gloriam occasionem luxuriæ præstiterunt; deficiant oculis lacrymæ, qui masculinum non simpliciter aspexerunt; pallescat facies quæ quondam virum impudice; demique totum corpus injuriis et jejuniis maceretur, cinere aspersum, et operium cilicio perhorrescat, quia male sibi de pulchritudine placuit. Peccator si sibi non pepererit, a Deo illi parceret; grandi plaga alta et proluxa opus est medicina; grande socius grandem habet necessarium satisfactionem. » Sic velut mare ingens fuit contritio S. Magdalene, S. Mariæ Ægyptiacæ, et aliorum penitentium apud Climachum, *gradus* 3, nec non S. Pelagiæ penitentis, quæ a B. Nonne conversa, mutato habitu fugit Hierosolymam, ibi quæ ad finem vite in oratione et lacrymis austeram egit penitentiam, uti habet ejus Vila 12 octobris: De qua proinde vere et acule Poeta christianus:

E pelago in pelagus, lacrymosa Pelagiæ, transis,
Tristia dum lacrymis obruis acta tuis.

14. PROPHETA (pseudopropheta, quos tu vera Prophetas esse dicebas) VIDERUNT (id est prophetaverunt.) (Videntes enim vocabantur Prophetæ) STULTA (hebraice, *insulsa*; quia) NON APERIERUNT INQUITATEM TUAM, — sed illam excusabant et elevabant tibi blandiendo, et adulando tuis deliciis, cupiditatibus et vitis.

Nota: Prædicator non debet mollia et placenta, sed dura et aspera, nonnunquam et sale reprehensionis condita predicare: ubi hoc sal, ibi sapientia, ibi puritas, ibi veritas, ibi compunctio, ibi sanitas. Sed molles et carnales oleo blandiloquentiæ perfundi malunt, quam sale pericari: hinc putrescunt et pereunt.

UT TE AD PENITENTIAM PROVOCARENT. — Recte: hebraice enim est, *ad convertendum conversionem tuam*. Septuaginta tamen id ipsum vertunt: *Ut captivitatem tuam reducerent vel auerent*, ut explicat Theodoretus. Rursus R. Salomon vertit, *ad convertendas*, id est corrigendas, *aversiones*, id est prævaricationes, tuas; hæc enim omnia significat hebræum *סבב* *sebbutech*. Sensus est, ait Olympiodorus: Prophetæ tui non indicarent tibi quod verum est, non posuerunt tibi ob oculos gravitatem iniquitatum tuarum, ut eas agnosceres, ingemisceres, convertereris ad Deum, ita-

quæ captiva non fieres; quia, ut Chaldaeus vertit: *Non prædicarent ultionem quæ ventura erat super te et sociis.*

VIDERUNT AUTEM (id est prophetaverunt) TIMIDITATEM FALSEM. — Hebraice est *נחמ* *nahem*, id est pondus vel onus, ut Aquila vertit, id est prophetiam onerosam et supplicium minitantem: ita Chaldaeus, Pagninus, Vatablus; unde Noster vertit, *assumptio*: eo quod onus hoc assumatur, aut levetur contra aliquem. Rursus eo quod assumendum sit ab eo, cujus humeris a Deo per Prophetam intentatur et imponitur.

Dices: Ili prophetae prophetabant Judæis prospera et læta; quomodo ergo eorum prophetiæ vocantur onus? Respondeo: Onus, vel assumptio, aliquando extenditur ad quamlibet prophetiam etiam lætam. *Secundo*, proprie erat hic onus, quia Ili Prophetae ut imitarentur Jeremiam intentantem Judæis « onus Domini, » utique ejus minas ostenderent esse inanes et falsas, prophetabant onus hoc homini incumbere Chaldaeis, non Judæis; scilicet Chaldaeis brevi a Deo puniendos et vastandos esse; itaque incitabant Judæos ut eis rebellarent, et fortiter contra eos dimicarent. *Tertio* et subtilius, Maldonatus: Ili prophetae, inquit, non semper jure vaticinari viderentur, subinde levitia quædam adversa miscebant, sed falsa et confusa, sicut adulatores, ut Plutarchus dixit opusculo *De Discrimine adulatoris et amici*, ne ad gratiam semper loqui videantur, aliquando eos quibus maxime adulantur reprehendunt, sicut catuli qui fingunt se dominum mordere, sed dentes non figunt. Verus enim amicus dentem figit et mordet, ut vitium ab amico demordeat et auferat. Ideo ergo eorum prophetiæ vocantur onus.

ET EJECTIONES. — Hebraice *מדיחין* *madduchin*, id est *expulsiones*. Jam primo, Olympiodorus, Theodoretus, Vatablus subaudiunt *quod a Deo*: prophetae enim ea quæ expellebant Judæos a via recta, et longe faciebant a Deo. *Secundo*, « ejectiones, » scilicet Chaldaeorum e Judæa, vel ex ipsa Chaldaea et imperio suo, inquit Hugo, S. Thomas, Bonaventura. *Tertio*, « ejectiones, » scilicet quæ ex dorso tuo eicerent onera, comminata a veris prophetis, eaque rejicerent in dorsum hostium tuorum, scilicet Chaldaeorum. Ita Paschasius. Aut prædicebant « ejectiones, » id est prædicebant brevi fore, ut Joachim, alique e Judæa in Babylonem ejeti, in patriam redirent.

Quarto, Lyranus et Dionysius, « ejectiones, » *g. d.* Falsa eorum onera, id est prophetiæ, licet in speciem blandi et prospera, revera tamen fuerunt hujus ejectiones, quia dum tu eis credis, meruisti ut eicereris e terra tua, et captiva ires in Babylonem: meruisti ut deicereris de dignitate, gradu, decore, et omnibus bonis tuis, et incideres in ignominiam, pauperiem, exsiliium, omnesque ærummas. Hic sensus videtur plenior et nervosior. Quinto, Maldonatus, ut dixi, censet hosce pseudoprophetas aliqua tristitia letis miscuisse, aliquas-

quæ Judæis ejectiones et exsilia, sed levitia et breviter intentasse, præsertim si sibi suisque prophetis non crederent, nec obedirent.

15. PLAUSERUNT, — irridendum gestu, ait Lyranus: vel potius, ut Theodoretus, Olympiodorus, Hugo, S. Thomas, gestu admirantium, dolentium et obstupescuntium tantam Hierosolymam mutationem et cladem.

HECCINE EST URBS PERFECTI DECORIS? — Hebraice: *Heccine est urbs, consummatio decoris?* id est consummati decoris, ut videretur vocanda ipse decore, ipsa pulchritudo, imo consummatio omnia pulchritudinis. Sic de Jezabel regina formosissima, lacerata a canibus, « prætereuntes dicebant: Heccine est illa Jezabel? »

GAUDIUM UNIVERSE TERRE, — quia scilicet illa tanquam domina universe terre, quæ illi prebatur, gaudebat et gloriabatur. Rursus Jerusalem opibus, pompa, sapientia, aula, pontificatu (erat enim sedes et aula tam pontificum quam regum), pace, tubis, psalteriis omnibusque bonis cumulata, videbatur esse gaudium orbis, præsertim in festis et solemnitatibus, ad quas proinde gentes ex toto orbe confluebant, ac videbantur eam intrantes, sibi in nuptias, et mera gaudia ingredi. Nam, ut dicitur *Psal.* LXXXVI, 7: « Sicut letantium omnium habitatio est in te. » Erat enim Jerusalem terrestris typus Jerusalem celestis, quæ est civitas æternæ felicitatis et voluptatis.

16. APERUERUNT SUPER TE OS, — quasi belluæ famelicæ te pleno oris gutturisque rictu devorare et deglutire cupientes. Ita Origenes, Rabanus, Hugo. Vel ut tibi insultarent et exprobrarent, teque irridere et subsannarent. Ita Theodoretus, Paschasius, Hugo, S. Thomas, Vatablus.

SIBILAVERUNT, — instar serpentium, qui præda capta, antequam eam lanient et vorent, sibilant.

FREMUERUNT DENTIBUS, — instar luporum et leonum, qui in prædam quam unguibus tenent, dentes stridendo acunt. Hic etiam est gestus insultantium et subsannantium.

DEVORABIMUS, — devoremus; concitant enim hic seipsos ipsi hostes contra Jerusalem, utque rabiem magis explicent, dicunt instar anthropophagorum ad carnes humanas inhanitium: *Devorabimus, non devoremus*; Hebræus et Septuaginta habent, *devorabimus*, id est *devorabimus*, more propheticò.

INVENIMUS, VIDIMUS. — Invenire est rem consequi, et votorum compem heri, ut patet *Prov.* cap. xix, 8; videre est re concepta frui et pasci; quasi dicant: En adest tandem optata dies, qua expugnemus et vastemus Judæos, nobis ita invisos: qua nos satiemus eorum spolis, sanguine et caedibus.

17. COMPLEVIT SERMOENEM QUEM PRÆCEPERAT, — scilicet edici aut comminari tibi per Prophetas. Ita Chaldaeus, Rupertus, Bonaventura.

Vel simpliciter, « quem præceperat, » id est ordinaverat et statuerat quasi præcepti sui violati.

ponam et supplicium, quod tibi jam intulit. Hoc enim sanxit et comminatus est Levit. cap. xxvi, 44 et 25; Deuter. xxviii, 45 et sequent.

DESTRUXIT, ET NON PERECIT. — id est irremissibiliter, et, ut ita dicam, imparcibiliter destruxit Iudam et Jerusalem. Ponitur enim verbum pro adverbio, more Hebræo.

EXALTAVIT CORNU. — id est potentiam, robur et vires. Ita S. Thomas, Hugo et Vatablus, ac consequenter victorias, triumphos, gloriam et imperium. Ita Chaldaeus.

HOSTIUM TUORUM. — Nota: Jeremias hoc cap. et cap. III, præponit litteram *pe* litteræ *ain*, cum communiter jam illi postponi soleat, uti postpositum cap. I. Quocirca videtur, quod olim inter has litteras non fuerit certus ordo; sed jam hæc, jam illa preposita fuerit. Ita Sanchez. Aut potius sensus et sententia quam litterarum (harum enim sunt leves minutie) ordinem et connexionem spectavit Jeremias. Quia enim in precedenti littera *samech* dixerat: « Sibilaverunt, et moverunt caput suum super filiam Jerusalem? Hæcne est urbs, dicentes, perfecti decoris? » etc. Hinc illi apte subjungit litteram non *ain*, sed *pe*, quæ os significat, ac ceptam in *samech* sententiam prosequens, dicit: « Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui: sibilaverunt, et fremuerunt dentibus suis; et dixerunt: Devorabimus: en ista est dies quam exspectabamus: invenimus, vidimus. » Simile est cap. III, 48.

18. CLAMAVIT COR EORUM AD DOMINUM. — « Eorum, » non Chaldaeorum et Rabasacis, *Isaia* cap. xxxvi, 4, blasphemantibus Deum, quasi Judæos non potuisset tueri a sua manu et exercitu, ut explicat Paschasius, Rabanus, S. Thomas, Lyranus. Hic enim non ad, sed contra Dominum clamavit. Non etiam Mosis et Prophetarum, ut Rupertus, sed Judæorum, qui in sui expugnatione, ex intimo corde et dolore clamaverunt ad Deum, ut eorum misereretur. Ita Chaldaeus, S. Thomas, Lyranus, Dionysius (1).

SUPER MUROS. — pro muris, ne muri Jerusalem subvertentur; aut potius, ut jam subversi, ut patet ex vers. præced. restaurarentur. Aliter San-

(1) Hebræo: *O mure filie Sion, demitte instar torrentis lacrymas.* Quæ propositio cum recentiorum interpretum nonnullis iusto audacter nec satis commode videtur, locum mendosum esse petarunt, eique alii alio modo mederi tentarunt. Neque tamen uti scite monet Pareau, gravis causa hunc locum sollicitandi apparet. Nam quemadmodum apud optimos quosque scriptores, etiam Græcos et Latinos, per fictionem personæ regionibus, urbibus, respública, nec sermo tantum, ut, secundum Quæstilianum, *De institut. orat.* lib. IX, cap. II, vires etiam vocem accipiunt, sed et animi sensus tribuuntur et apud Hebræos id genus est longe frequentissimum. Sic *Isai.* III, 20, *maror et luctus denuntiatur partibus Sioniticis.* Super I, 4, *vita Sionis dicuntur lagere.* Quodni igitur hoc loco deserta et desolata membra decurere faciant torrentem lacrymarum, deinde etiam oratione supplicii deprecantur hanc tam miseram sortem? (Ex Rosenmüller.)

chez: Judæi, inquit, hic muros filie Sion, hi es seipso (res enim continens ponitur pro contenta, scilicet urbs et muri pro divibus) cohortantur, ut quisque jugiter float, et clamet ad Dominum, qui solus Chaldaeos reprimere, et muros restaurare potest. Dicit ergo unus ad alterum: « Deduc quasi torrentem lacrymas. » Verum hic clamor est ad Dominum, non ad cives, estque non murorum, sed pro muris. Unde et Romana ante « deduc » ponunt colon, quasi ibi nova incipiat sententia, uti mox declarabo. Aliter quoque ex Hebræo vertunt Septuaginta, nectuntque sequentibus, nimirum: O mure Sion (olim scilicet splendide, nunc merè ruine), descendere fac quasi torrentem lacrymas, quasi sit prospopæia ad muros, ut float. Verum melius Latinus interpret hæc ita disponit et disjungit, ut ante « deduc, » ponat punctum, ibique inchoetur nova sententia, in qua Propheta a Judæis clamantibus pro muris sermonem convertit ad filiam Sion, quam jugiter flere vult; unde ait: « Deduc quasi torrentem lacrymas, » non deducite.

NEQUE TACRAT. — id est, ne cesset a lacrymis: tacere enim Hebræi sæpe sumunt pro cessare, ut dixi *Jerem.* XLVII, 6.

19. LAUDA. — Septuaginta, Vatablus et Pagninus vertunt, *vociferare vel clamare.* Hebræum enim *ἄῶ* *raan* significat clamare, sive laudando, sive cantando, sive lugendo: passim tamen significat jubilate et laudare. Sic Noster hic vertit, « lauda, » id est ora, obsecra: idque *primæ*, quia oratio est tacita laus Dei, et in ea assumi debet laus ejusdem. *Secundo*, quia Judæi orantes, laudes majorum assumebant, dicentes: Propter merita Abraham, Isaac et Jacob, miserere mei; sic enim fecit Jeremias, cap. VII, 41, et Judith, cap. IX, 2. *Tertiæ*, quia a laude et gratiarum actione inchoanda est oratio; sic enim petituri aliquid a principe, ejus benevolentiam captamus, initio commemorando et laudando ejus in nos et alios munificentiam. *Quarto*, quia efficacissima est oratio, si tam in adversis quam prosperis laudemus, et gratias agamus Deo, dicamusque cum Davide: « Benedicam Dominum in omni tempore; » et cum S. Job: « Dominus dedit, Dominus abstulit: sit nomen Domini benedictum. » Unde sanctus ille Abbas in *Vitis Patrum*, tractatu *De fortitudine*, docet singulare remedium contra omnes tentationes et tribulationes esse, si quis in iis se Deo resignet, eique gratias agat; atque Deum a tali omne bellum tentationis auferre, hujusque rei experimentum et exemplum affert.

IN PRINCIPIO VIGILARUM. — Non dicit, in prima vigilia, aut in ortu aurora, ut vertit Chaldaeus, neque in principio, id est, ante omnes vigilias, ut exponunt Origenes et Olympiodorus; sed explicat id quod dixerat: « Consurge, lauda in nocte, » scilicet per singulas vigilias noctis, in eorum exordiis laudando, id est adorando, Deum: ad hoc enim afflictio tua te excitabit, ut, cum

Tote orationis hinc, prima, tertia, sexta, Noct. Annot. præcipue præces. Oratio vocatur laus, aut Resp. Prima, Secunda.

Dei laus vigiliis committentur.

alii homines dormiant, tu mesta dormire non possis, sed ad Deum evigiles, eumque ardentem et frequenter depreceris, ut extremam tuam misericordiam levet.

Nota *primæ*: Romani in castris noctem in quatuor vigilias distribuunt, ut quater, id est singulis terminis horis, alii vigiles aliis dato signo a tubicine, in statione succederent. Unde Lucanus, lib. VII:

Tertia jam vigiles commoverat hora secunda. Hinc Judæi acceperunt primam, secundam, tertiam, quartam noctis vigiliam, *Marc.* XIII, 34. Rursum et Christiani, et Judæi, hinc acceperunt horam orationis Primam, Tertiam, Sextam et Nonam; nam prima vigilia incipit hora prima, secunda incipit hora tertia, tertia incipit hora sexta, quarta incipit hora nona.

Nota hic, *secundo*, viros pio noctu, initio vigiliarum excitatos, solere Deum laudare et precari. Ita christiani olim antelucanos hymnos Christo et Deo canebant, ut scribit Plinius ad Trajanum. Ita Theodorus, Gothorum rex, « antelucanos storum sacerdotum cætus, minimo comitatu expebat quotidie, et grandi sedulitate veneratur, » inquit Sidonius Apollinaris, lib. I, *epist.* 2. Atque hinc orti sunt tres nocturni, et Laudes in Officio Ecclesiastico: hi enim respondent quatuor vigilis noctis. Hoc etiam monuit Moyses, *Deut.* VI, 7, dicens: « Meditaberis (in præceptis Dei) dormiens. » Hæc de causa Deus voluit gallos galinæos canere, ut dormientes ad id excitent, ut ibi dixi. Quare recte S. Hieronymus Eustochium virginem instruit, dicens: « Esto ciçada noctium, lava per singulas noctes lectam tuam, lacrymis tuis stratum tuum riga. Vigila, et fias sicut passer in solitudine. » Audi et insigne dogma S. Gregorii Nazianzeni, et ex eo Damasceni, lib. II *Parallelorum*, cap. xxxix: « Præstantissimus hic est ordo, ut qui orationem aliquam aut negotium aggreditur, et a Deo incipiat, et in Deo finem faciat. »

Principium tibi ait, tibi finit omnia Christus.

EFFUNDE AQUAM COR TUUM ANTE CONSPECTUM DOMINI. — id est cordis tui duritia per amorem et devotionem liquefat, ait S. Thomas.

Secundo, Paschasius: Effunde, inquit, ex intimo corde lacrymas compunctionis; Chaldaeus: Effunde per penitentiam, sicut aquam perversitatem cordis tui.

Tertio et optime, *g. d.* Sicut qui vas invertit, totam profundit aquam; ita e vase cordis, omnia tua desideria, erumnas et gemitus lacrymis magis quam verbis, Deo explicat et profunde.

Ubi nota: Non ait: Effunde sicut oleum, cujus pars aliqua semper vasi adheret, sed sicut aquam; quia ejus nihil in vase remanet, sed tota effunditur: ita totum cor nostrum, omnesque ejus amores et dolores Deo effundere debemus. Hæc est oratio Deo grata.

Huc facit expositio Sanchez, quæ talis est: Ne cesses a lacrymis et precibus, donec, exhaustis aliis lacrymarum fontibus, cor ipsum extabescat, et per stillantes oculos liquefactum emanet. In hujus signum, aquam effundebant afflicti et deprecantes, ut patet I *Reg.* VI, 6.

Moraliter, nota hic vim et efficaciam orationis non consistere in verbis multis bene compositis, sed in affectu, gemitu, desiderio et affectuosa ignita, non nilaque cordis effusione. Unde ait S. Bernardus: « Clamor magnus in auribus Dei est desiderium vehemens; » apud Deum enim valet non clamor oris, sed amor cordis; et Paulus, *Roman.* VIII: « Spiritus, inquit, postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. » Hinc David orans ait, *Psal.* CXLII, 3: « Effundo in conspectu ejus orationem meam. » Et *Psal.* XLI, 3: « Effudi in me animam meam. » Et *Psal.* LXXI, 9: « Effundi coram illo corda vestra. » Sic tempore Judith, cap. VI, 14: Omnes Judæi, « communi lamentatione et fletu unanimes preces suas Domino effuderunt. » Ita sterilis Anna effudit animam suam in conspectu Domini, et filium Samuelum impetravit, I *Reg.* I, 13. Effundere enim cor coram Domino, est omnes cordis affectus, omnes dolores, omnia sensus animi, omnia vota et desideria coram Deo exponere, et in ejus sinum ac providentiam transfundere;

ut ipse iis succurrat et provideat. Itaque hæc phrasid significat, orantis *primæ*, ingentem afflictionem: sic enim valde afflictus pro lacrymas, gemitus et querimonias, sicut suos dolores effundere in aures amicorum et audientium; *secundo*, humilitatem, quod cor suum, instar aque in terram, coram Deo quasi profundat; *tertio*, sinceritatem, quod omnes affectus coram Deo effundant, nil celent, nil reservent; *quarto*, resignationem, quod omnia sua in Dei providentiam profundant et resignent; *quinto*, spem et fiduciam, quod omnes suos affectus et vota, a se quasi alienando et abiciendo, uni Deo credant et committant.

LEVA MANUS — ad eleemosynas, ad opera misericordie et virtutum; ita Origenes, Paschasius, Rabanus, Rupertus, Hugo; *secundo* et melius, Chaldaeus et S. Thomas: « Leva manus, » id est ora. Xenophon, lib. IX *De vita Cyri*: « Manus, ait, sustollimus in cælum, quo habita testamur nos vel orationem, tanquam munus jucundissimum Deo offerre; vel cor, quasi donum animatum, attollere ad Deum. » Hinc in sacrificio sacerdos levat manus. Vide de hoc gestu multa quæ notavi I *Timoth.* cap. II, 8.

PRO ANIMA. — propter animam, propter vitam qua privati sunt parvuli, qui paulatim fame consumpti sunt (hoc enim est hebræum *אָפּוּ אֶתֶּפֶּה*), ut eorum intuitu tui miserescat. Quare nimis recte aliqui hæc referunt ad preces pro animabus existentibus in purgatorio, quod hinc probare contendunt, cum alia clara argumenta suppetant.

Via orationis est sed in affectu, gemitu, desiderio et affectuosa ignita, non nilaque cordis effusione. Unde ait S. Bernardus: « Clamor magnus in auribus Dei est desiderium vehemens; » apud Deum enim valet non clamor oris, sed amor cordis; et Paulus, Roman. VIII: « Spiritus, inquit, postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. » Hinc David orans ait, Psalm. CXLII, 3: « Effundo in conspectu ejus orationem meam. » Et Psalm. XLI, 3: « Effudi in me animam meam. » Et Psalm. LXXI, 9: « Effundi coram illo corda vestra. » Sic tempore Judith, cap. VI, 14: Omnes Judæi, « communi lamentatione et fletu unanimes preces suas Domino effuderunt. » Ita sterilis Anna effudit animam suam in conspectu Domini, et filium Samuelum impetravit, I Reg. I, 13. Effundere enim cor coram Domino, est omnes cordis affectus, omnes dolores, omnia sensus animi, omnia vota et desideria coram Deo exponere, et in ejus sinum ac providentiam transfundere; ut ipse iis succurrat et provideat. Itaque hæc phrasid significat, orantis primæ, ingentem afflictionem: sic enim valde afflictus pro lacrymas, gemitus et querimonias, sicut suos dolores effundere in aures amicorum et audientium; secundo, humilitatem, quod cor suum, instar aque in terram, coram Deo quasi profundat; tertio, sinceritatem, quod omnes affectus coram Deo effundant, nil celent, nil reservent; quarto, resignationem, quod omnia sua in Dei providentiam profundant et resignent; quinto, spem et fiduciam, quod omnes suos affectus et vota, a se quasi alienando et abiciendo, uni Deo credant et committant.

Oratio car levari manibus.

COMPITORUM. — Hebraice חִטְסוֹת *chutsoth*, id est platearum.

20. VINE. — Est oratio Hierosolymitanorum, ad quam impulsus et inductus sunt a Jeremia vers. præced. Ita Hugo et S. Thomas.

QUEM VINDICAVERIS, — id est usque ad quam paucas reliquias abduxerit et captivaveris nos per Nabuzardan. Vide cap. I, 22. Ita Olympiodorus.

ERGONE CONFIDENT? — *g. d.* Quis unquam audivit tantam rabiem famis, ut matres comederint suos infantes, uti factum est in Jerusalem?

AD MENSURAM PALME. — Hebraice מְסוּרָה *messura*, id est magnitudinis palmae, palmares, id est infantes recens natos et parvulos. Nota: Hebraicum מָסַח *topach* significat palma explanare, distendere, uti matres explanant membra parvulorum, ne contracta aut distorta maneant; sed ut ea apte complant: hinc *topach* significat etiam educare, et ad incrementum ac magnitudinem perducere, ut patet vers. 20 et ultim. Unde Pagninus vertit, *parvulos educationum*; Chaldaei, *infantes amabiles, qui imbebantur serieis lactis, g. d.* Matres comederunt parvulos suos, quos recens genuerunt, educarunt, fasciis involverunt, palmae conformarunt, quoque proinde tenerrime amabant: tanta fuit famis acerbitas! Hoc minatus erat Dominus, *Deuter. xxviii, 53*; idque factum esse Hierosolymis patet *Thren. iv, 10*: «Manus mulierum coxerunt filios suos.»

Nota: Hæc pœna fuit infidelitatis et infidelium ut matres comederent filios. Sic enim in Samaria, cum coluit vitulos aureos, matres in obsidione comederunt filios, ut patet *IV Reg. vi, 28*. Idem contigit Hierosolymie obsesse a Chaldaeis, ut patet hic, quia ipsa Jeremie et Deo fuit incredula. Idem eidem contigit obsesse a Tito et Vespasiano, ut testatur Josephus, lib. III *Belli*, cap. viii, quia ipsa tum fuit incredula Christo. Idem contigit hoc sæculo in urbe Franciæ, que vulgo Sancerra dicitur: cum enim illa a Catholicis obsideretur, duæ calvinianæ mulieres infantes suos comederunt sub annu Domini 1572, uti testatur Florimundus Remundus, lib. *De Antichristo*, cap. vii; quin et ipsi hæretici qui interfuerunt, et librum de hac obsidione ediderunt.

SI OCCIDITUR SACERDOS? — Hinc videtur aliquis sacerdos et propheta in templo a Chaldaeis esse occisus, unus vel plures. Hebræi cum Chaldaeo accipiunt hæc de Zacharia filio Joiadae, *g. d.* Quid querimini, matres, comedis filios, cum vos ipsi occideritis Zachariam prophetam atque sacerdotem in templo? unde tradunt Judei Zachariæ occisi sanguinem, instar ollæ ferventis efferuisse, usque ad adventum Nabuzardan: qui id rescivens, ejus necem magna senatorum cede ultus est, et cum sumpta vindicta fervescere desit. Sed horum

fides sit penes Judeos. Ego certe nec expositioni huic, nec historie fidem habeo: olet enim Rabini alicujus cerebrum et commentum.

21. JACERENT. — occisi. Lyranus, Maldonatus et Sanchez, vel potius, ut ex Hebræo, Chaldaeus vertit, *g. d.* Divites et delicati, qui cubare solebant super turgidos pulvinos et lectos eburneos, jam a Chaldaeis ejeti et despecti, «foris,» id est in plateis, jacent et cubant. Ita et Peschasius, Hugo et S. Thomas. Sic cap. iv, vers. 5, dicit de iisdem: «Qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercore.»

PERCASSISTI. — Hebræus, Chaldaeus, Septuaginta, Iamasti, mactasti quasi lanio; hoc enim est hebraicum מַכַּחְתָּ *tebachta*.

22. VOCASTI QUASI AD DIEM SOLEMNEM, QUI TERRAM ME DE CIRCUIT, — *g. d.* Tuo, quasi ducis castrorum hostilium, nutu et imperio, vocaste et congregaste finitimas gentes, uti olim solebant conflere Hierosolymam, cum aliquod festum celebre agebatur; ita nunc cum Chaldaeis venerunt ad me terrendum et expilandum. Patet *Jeremia 1, 15*. Hebræa nervosius habent: Vocasti מְגוּרַי *negurai*, id est *timores, terrores* vel *pavores meos*, id est, ut Vatablus, vocasti hostes qui mihi sunt timori, et quos timeo, ne mihi parvulos et filios eripiant. Septuaginta, vocasti *colonias* vel *præcæcias meas*, id est omnes in villis et locis vicinis habitantes convocasti metu Chaldaeorum Hierosolymam, ubi omnes obsessi, cæsi vel capti sunt. Ita Theodoretus. Notat Sanchez hic alludi ad tria, que fiebant in die festo et solemni: *primo*, in eo mactabantur victimæ, *g. d.* Sic vocasti Chaldaeos quasi victimarios, ut non boves, sed cives tibi iugulares; *secundo*, ad festa undique confluebat ingens hominum copia, *g. d.* Sic ingentem hostium vim congregasti contra Jerusalem; *tertio* (quod maxime hic intendit) in festis erant securitas, facilitas et lætitia, *g. d.* Te duce hostes evocante, ipsi quasi de victoria et præda certi, sic alacres in urbem confluerunt, ac si dies obire vellent solemnes et geniales, nec belli pondus difficile subire.

EDUCAVI. — Hebraice מְסוּרָה *tappachti*, id est parvulos complanavi, formavi et nutriti, de quo dixi vers. 20. Singula hæc verba ponderanda sunt, singula enim ingens continent pathos.

CONSUMPSIT EOS. — Septuaginta vertunt, *omnes eos*; legerunt enim מְלִילָה *cullian*; melius Noster et alii passim legunt מְלִילָה *killan*, id est consumpsit eos.

Tropologie, totum hoc caput facile est adaptare anime peccatrici, que a Deo tibi beneficiis affecta, ob ingratitude omnino illa, omnem que gratiam et decorem perdidit; unde penitens redit ad Deum oraque pro venia.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Olympiodorus, Peschasius et Donaventura putant Jeremiam ad litteram hoc capite loqui de Christo et Christi passione. Verum Jeremias loquitur hæc Threnis ad litteram sui temporis calamitatem: ergo tantum allegorice loquitur Christi afflictiones et cruce. Secundo, Theodoretus, Rabanus, Hugo, S. Thomas, Lyranus et Vatablus putant hoc caput esse vocem populi, sive cujuslibet Judei, vel Hierosolymis, vel in Babylonia ingentis communi cladem. Tertio et planissime, Origenes, Eusebius, Rupertus, Hebrei et Vatablus censent Jeremiam hic loquere suas calamitates, præsertim eas quibus, tempore obsidionis, a suis civibus afflictus fuit, Jeremia 20 et seq. hoc enim est quod initio capituli ait: Ego vir videns paupertatem meam; et vers. 14: Factus, ait, sum in derisum omni populo meo; unde et carcerem vinculaque sua plangit, vers. 5, 6, 7, 9, ac inedia et fame, vers. 15, 16, 17, ac verbera et alapas, vers. 3, 12, 30; simul tamen in seipso repræsentat et loquitur afflictionem populi sui, uti dicitur vers. 7, 8, 10. Deinde, vers. 21, opem in Deum erexit, ostendendo utilitatem tribulationis. Quarto, vers. 40, suos civis hortatur ut converterentur ad Deum. Tandem, vers. 50, suos erumnas et suorum civium plangendo, mala similia suis iniunctis imprecat (4).

1. Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis ejus. 2. Me minavit, et adduxit in tenebras, et non in lucem. 3. Tantum in me vertit, et convertit manum suam tota die. 4. Vetustam feci pellem meam, et carnem meam, contrivit ossa mea. 5. Edificavit in gyro meo, et circumdedit me felle, et labore. 6. In tenebris collocavit me, quasi mortuos sempternos. 7. Circumadificavit adversum me, ut non egrediar: aggravavit pedem meum. 8. Sed et cum clamavero, et rogavero, exclusit orationem meam. 9. Conclisit vias meas lapidibus quadris, semitas meas subvertit. 10. Ursus insidians factus est mihi: leo in absconditis. 11. Semitas meas subvertit, et confregit me: posuit me desolatam. 12. Tetendit arcum suum, et posuit me quasi signum ad sagittam. 13. Misit in renibus meis filias pharetræ suæ. 14. Factus sum in derisum omni populo meo, canticum eorum tota die. 15. Replevit me

(1) Non solo suo nomine loquitur Jeremias hoc Threno, ut recte monet Rosenmuller, sed universus populus hebraicus suam miseriam sub unius viri persona conquestus inducit; hinc a vers. 40, in prima *Pluralis* persona loquitur, a qua vers. 48 seqq. ad primam *Singularis* redit. Cum negat Pœrean, ullum hujus apud hebræos potius consuetudinis exemplum offerri posse, non est roboratus vir doctissimus plurimum Psalmorum, qui totius populi hebræi acerba fata inter barbaros oppressores sub imagine hominis omni cruciatuum genere affecti conqueverunt, veluti *Psalm. vi, xii, xiii, xxii*. Quod Pœrean Jeremiam ait constanter solere populos inducere vel sub persona mulieris, vel in plurali numero loquentes, nihil valet. Quid enim obstat, quo minus vates et solita forma semel iterumque discesserit?

Sed a vero discedere nobis videtur idem Rosenmuller, cum non admittendam censet sententiam eorum qui Jeremiam ita per totum hoc caput loqui existimant, ut suis afflictiones cum publica calamitate conjungat, adeoque modo veluti privatus modo totius populi nomine lamentetur. Nihil enim obstat quin de isto duplici objecto, scilicet de probris et patriæ malis hæc lamentatio decurrat, quin argumentum carminis inconstans et vagum sit, ut objicit Rosenmuller.

Primo igitur, Propheta repræsentat perpeones in corpore, provenientes primo, ex paupertate, vexatione ac verberatione a Deo ipso illata, 1-4; secundo, ex captivi-

tate et carcere omne levamen excedente, 5-9; tertio, ex Dei ferientis implacabili studio, et hostium illationum canticis, 10-14; quarto, ex dolore et lactu continuo, omnem animi a quiete elidente, et interitum afferente, 15-18.

Secundo, exhibet affectus varios in animo, cujusmodi sunt, primo, conversio ad Deum, cum humilitate ac spe conjuncta, 19-21; secundo, testificatio conscientie de Dei misericordia, 22-24; tertio, prædicatio divini bonitatis, exemplo credentium sperantium, ac patientiam colentium probatæ, 25-31; quarto, veneratio divini iustitiam, ad emendationem, non ad destructionem percutiens, 32-36; quinto, commendatio submissionis erga Dei voluntatem, inspectionis in propria conscientiam et deprecationis in Deum, cum acri obprobatione contra illos qui ita desipiunt, ut excludant Deum a gubernatione rerum humanarum, 37-41.

Tertio, sequitur oratio Prophete et populi, utroqueque argumentum repetens, primo, per confessionem culpe, 42; secundo, per tolerantiam pœnæ a Deo immissæ et ab hostibus illatæ, 43-47; tertio, per professionem lacrymarum, 48-51; quarto, per querelas de sui persecutione, oppressione et proxima ruina, 52-54; quinto, per supplicationem utriusque postulante, sibi salutem et redemptionem, 55-58; hostibus pares injuriis, contumeliis et sannis illatis vices, 59-64; voti utriusque exsurrectionem, 65, 66.